

Ταχύτητα και ποιότητα κατά την απονομή της Δικαιοσύνης

1. Λειτουργία Δικαιοσύνης

(γενικές προϋποθέσεις)

- Επίλυση διαφορών, όχι νομοθεσία ούτε εκτέλεση νόμων.
- Υπάρχει ιδεατός ρυθμός λειτουργίας (ταχύτητα) της δικαιοσύνης;

Η Δικαιοσύνη, για να λειτουργήσει ορθά πρέπει να πληρούνται δύο βασικές προϋποθέσεις:

- να υπάρχει μια εύλογη χρονική απόσταση ανάμεσα στη γένεση της διαφορά και στην επίλυσή της. Χρειάζεται χρόνος για μελέτη και ωρίμανση,
- να υπάρχει μικρός αριθμός διαφορών.

2. Τι σημαίνει «ποιότητα» δικαιοσύνης;

Διασφάλιση ικανοποιητικού βαθμού προστασίας και πραγμάτωσης των δικαιωμάτων των διαδίκων. Διασφάλιση της τήρησης της νομιμότητας όπου γεννάται διαφορά.

- Αντιβαίνει αυτό στην επίτευξη εύλογου χρόνου ρυθμού απονομής της δικαιοσύνης;
- Όχι, εφόσον τηρούνται οι προηγούμενες προϋποθέσεις.

- Χρειάζεται να κρίνονται όλες οι υποθέσεις δύο φορές εξ αρχής;
- Όχι. Πρέπει να περιοριστεί η έφεση, ώστε να λειτουργεί ως πραγματικός μηχανισμός ελέγχου της πρωτόδικης απόφασης, όχι ως δεύτερη δίκη επί του ιδίου αντικειμένου. Να οριστούν συγκεκριμένοι λόγοι έφεσης. Μάλιστα στην ποινική δίκη παρέχονται ουσιαστικά έξι ένδικα βοηθήματα στο πλαίσιο της ίδιας υπόθεσης (βούλευμα και δίκη)! Να περιοριστεί αντίστοιχα και η αναίρεση.

- Η διασφάλιση της ποιότητας σημαίνει αδιαφορία για το κόστος της δικαιοσύνης;
- Όχι, πρέπει να λαμβάνεται υπόψη η οικονομική διάσταση της απονομής της δικαιοσύνης (εύλογο κόστος, ούτε δωρεάν ούτε απαγορευτικό). Εδώ ανήκει και το πρόβλημα του αριθμού των δικαστών.

3. Η κατάσταση στην Ελλάδα σήμερα (2012)

(στοιχεία του Υπουργείου Δικαιοσύνης)

- Εκκρεμούν στο ΣΤΕ, 27.975 υποθέσεις, Μέσος όρος εκδίκασης: 5 χρόνια
- Εκκρεμούν στα Διοικητικά Εφετεία (9), 60.394 υποθέσεις, Μέσος όρος εκδίκασης: 3,5 χρόνια

- Εκκρεμούν στα Διοικητικά Πρωτοδικεία (30), 376.629 υποθέσεις, Μέσος όρος εκδίκασης: 5 χρόνια
- Εκκρεμούν στο Ελεγκτικό Συνέδριο 30.365 υποθέσεις. Μέσος όρος εκδίκασης: 3 χρόνια
- Εκκρεμούν στον ΑΠ, 2.692 υποθέσεις, Μέσος όρος εκδίκασης: 1 χρόνος
- Εκκρεμούν στα Πολιτικά Εφετεία (21), 36.304 υποθέσεις, Μέσος όρος εκδίκασης: 3 χρόνια
- Εκκρεμούν στα Πρωτοδικεία (64), 255.382 υποθέσεις, Μέσος όρος εκδίκασης: 3 χρόνια στις πολιτικές υποθέσεις, 4 χρόνια στις ποινικές
- Εκκρεμούν στα Ειρηνοδικεία (301), 445.689 υποθέσεις, Μέσος όρος εκδίκασης: 2,5 χρόνια + σημαντική αύξηση λόγω εκουσίας δικαιοδοσίας.

Οι μέσοι όροι συχνά συγκαλύπτουν το πραγματικό πρόβλημα, που μπορεί να υπερβεί τη δεκαετία ανάλογα με το συγκεκριμένο δικαστήριο και την συγκεκριμένη κατηγορία υπόθεσης.

- Φθάνουμε έτσι στην αρνησιδικία.
- Κυρώσεις: άρθρο 6 παρ. 1 της ΕΣΔΑ, Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου: 403 καταδίκες (ειδικά το 2011: 50 υποθέσεις) (ακραία περίπτωση 27 χρόνια καθυστέρησης, 8.420.822 € για χρηματική αποζημίωση και ηθική ικανοποίηση, στα 47 κράτη του Συμβουλίου της Ευρώπης η Ελλάδα είναι η 4η κατά σειρά στις παραβιάσεις της εύλογης διάρκειας). Ειδικά για τη διοικητική δίκη: άρθρα 53-58 του Ν. 4055/2012 (δίκαιη δίκη) (νέο ένδικο βοήθημα για τη χρηματική ικανοποίηση λόγω υπέρβασης της εύλογης διάρκειας της διοικητικής δίκης. βλ. ΣΤΕ 4467/2012: επιδίκασε 4.800 €).

4. Αίτια

Εξωγενή, ενδογενή.

- Εξωγενή:
 - Πολυνομία και κακή ποιότητα της νομοθεσίας. Δεν τηρούνται οι κανόνες νομοθετικής ποιότητας του ΟΟΣΑ, ούτε καν οι λίγοι τέτοιο κανόνες του ελληνικού Συντάγματος (π.χ. να μην εισάγονται άσχετες διατάξεις στους νόμους, άρθρο 74 παρ. 5 δ. 2 Σ.)
 - Η νοοτροπία των πολιτών, δηλαδή η "δικομανία", η εύκολη, αβασάνιστη προσφυγή στη δικαιοσύνη. Γιατί;
 - Αδυναμία επίλυσης των προβλημάτων σε επίπεδο διαπροσωπικό των εμπλεκόμενων μερών,
 - Έλλειψη κοινωνικών μηχανισμών που θα εμπόδιζαν γένεση της διαφοράς,
 - Έλλειψη εξωδικαστικών τρόπων επίλυσης (διαμεσολάβηση, συμβιβασμός, διαιτησία,

- Έλλειψη εμπιστοσύνης στους ελάχιστους υπάρχοντες τρόπους,
- Έλλειψη δεοντολογίας των δικηγόρων που συχνά ωθούν τους εντολείς τους προς τη δικαστική διένεξη, αντί να τους διαφωτίσουν αντικειμενικά για την έκβαση της υπόθεσης και για την εξωδικαστική επίλυση,
- Ειδικά για τις διοικητικές διαφορές, κακή λειτουργία της Διοίκησης, αδυναμία θέσπισης αποτελεσματικών εσωτερικών μηχανισμών ελέγχου της νομιμότητας, ορισμένες φορές μη συμμόρφωση στις δικαστικές αποφάσεις,

Το επίπεδο απονομής (ποιότητα) της Δικαιοσύνης ως δείκτης πολιτισμού μιας Χώρας. Είναι αλληλένδετα!

- Ενδογενή = η ποιότητα λειτουργίας της δικαιοσύνης, θα αναφερθώ αμέσως μετά, με τις προτάσεις βελτίωσης.

5. Θεραπεία (ενδογενών παθολογιών)

5.1. Λειτουργία δικαστηρίων

- Μηχανογράφηση υπηρεσιών: Στην Αθήνα μόνο το Πρωτοδικείο και ο Άρειος Πάγος διαθέτουν μηχανογράφηση.
- Το Ειρηνοδικείο και το Εφετείο λειτουργούν αναλογικά, δηλαδή χειρόγραφα.
- Ηλεκτρονικές διαδικασίες: Κατάθεση δικογράφων & προτάσεων / Έκδοση αποφάσεων απ' ευθείας καθαρογραμμένων και θεωρημένων.
- Κατάργηση χρόνου δικαστικών διακοπών (όχι των διακοπών των δικαστών) (σήμερα από 15/6 ,μέχρι 15/9)!!
- Απελευθέρωση ωραρίου λειτουργίας (σήμερα 9-3, να γίνει 12/ωρο, 8-8).

5.2. Αλλαγές στον ΚΠολΔ

- Άμεση επίδοση αγωγής, με την κατάθεση. Απαγόρευση αναβολής λόγω μεταγενέστερου προσδιορισμού προσεπίκλησης/ανταγωγής.
- Απλοποίηση των διαδικασιών, π.χ. δυνατότητα συμπλήρωσης της αγωγής με τις προτάσεις, ώστε να περιοριστεί η απόρριψη λόγω αοριστίας. Γενικότερα, περιορισμός δικονομικών απαράδεκτων για να διασφαλιστεί η ουσιαστική πρόοδος δίκης.
- Ενοποίηση ειδικών διαδικασιών.
- Αποκλεισμός υποθέσεων λόγω ποσού: κατάργηση μικροδιαφορών → επίλυση μόνο εξωδικαστικά.

- Αποσβεστικές προθεσμίες για προσδιορισμό & συζήτηση ενδίκων μέσων μετά την άσκησή τους.
- Ιδίως αποσυμφόρηση Ειρηνοδικείων (υπερχρεωμένα νοικοκυριά, εκουσία δικαιοδοσία, σωματεία, κλπ.) → προσδιορισμός τακτικής σε Ειρηνοδικείο Αμαρουσίου το 2020, δημοσίευση διαθήκης 2017!

5.3. Αλλαγές στον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας

- Σημαντική μείωση της ποινικής ύλης με μαζική αποποινικοποίηση των αδικημάτων ήσσονος σημασίας (πολεοδομικά, ασφαλιστικά, φορολογικά, κτλ.) Η ποινική διαδικασία δεν αποτελεί τρόπο είσπραξης των δημοσίων εσόδων! Σήμερα βρίσκονται στη φυλακή 65% αλλοδαποί!
- Απαγόρευση 2ης αναβολής.
- Έκδοση της απόφασης και καθαρογραφή επιτόπου, σύντομες αποφάσεις, άμεση επίδοση αποσπάσματος.
- Περιορισμός ενδίκων μέσων (π.χ. κατά των βουλευμάτων).

5.4. Αλλαγές στη Διοικητική Δίκη

- Κυρίως βελτίωση λειτουργίας της Διοίκησης με ανάπτυξη τυποποιημένων μορφών διοικητικών πράξεων και με ανάπτυξη διοικητικών μορφών επίλυσης διαφορών.
- Επαναφορά ειδικών διοικητικών δικαστηρίων (π.χ. φορολογικά, όπου σήμερα δεν διασφαλίζεται ούτε η ελάχιστη ποιότητα, κοινωνικο-ασφαλιστικά, πολεοδομικά).
- Απαγόρευση αναβολής λόγω μη αποστολής φακέλου από Διοίκηση → αποδοχή ισχυρισμών διοικουμένου.
- Μεταφορά ακυρωτικών αρμοδιοτήτων του ΣΤΕ στα Εφετεία και Πρωτοδικεία.
- Θέσπιση σε ευρύτερη κλίμακα διαδικασιών εν συμβουλίω / πιλοτικών δικών.
- Απαγόρευση 2ης αναβολής στο ΣΤΕ.

5.5. Εξαγωγή ύλης από δικαστήρια

Να εκμεταλλευτούμε τους υπάρχοντες φορείς, π.χ.:

- τους συμβολαιογράφους,
- τους ληξιαρχους,
- τα μέλη του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους,
- τους Δικηγόρους,
- τα Επαγγελματικά Επιμελητήρια,
- τα ΚΕΠ

Παραδείγματα:

- Έκδοση κληρονομητήριων από Συμβολαιογράφους.
- Έκδοση συναινετικών διαζυγίων από Ληξιαρχους.

- Σύσταση σωματείων με ιδιωτικό συμφωνητικό, όπως προσωπικές εταιρίες.
- Έκδοση πιστοποιητικών από ΚΕΠ.
- Κατάθεση εταιρικών στο Υπουργείο Εμπορίου / Νομαρχίες.
- Αποποινικοποίηση ήσσονος σημασίας αδικημάτων (φορολογικών, ασφαλιστικών, πολεοδομικών, κλπ.) → Χρηματικές & Διοικητικές ποινές.
- Κτηματολόγιο: αιτήσεις διόρθωση αρχικής εγγραφής σε ειδικές Επιτροπές Δ/ντων Κτηματολογικών Γραφείων.

5.6. Χωροταξική ανακατανομή

- Συνένωση ή κατάργηση μικρών επαρχιακών Ειρηνοδικείων - Πρωτοδικείων.
- Ίδρυση μεταβατικών Ειρηνοδικείων / Πρωτοδικείων → Διαδικασία μέσω διαδικτύου – Συγκρότηση δικαστηρίου μόνο για συζήτηση υποθέσεων.
- Διάσπαση υπερκορεσμένων Πρωτοδικείων.

4.7. Κωδικοποίηση διατάξεων

- Διάσπαρτη πολυνομία → ασάφεια ως προς το ισχύον δίκαιο → αναίρεση αποφάσεων (π.χ. το 50% των εργατικών αποφάσεων αναιρούνται λόγω αντικρουόμενων διατάξεων).
- Απλοποίηση ισχύουσας νομοθεσίας (κατάργηση, αναδιατύπωση διατάξεων).
- Βελτίωση νομοθετικής διαδικασίας – παραγωγής.

5.8. Αύξηση κόστους προσφυγής στη Δικαιοσύνη

- Καταβολή παραβόλων με την κατάθεση της μήνυσης, αγωγής, καταβολή παραβόλου για κάθε λόγο αναιρετικό, κλπ.
- Επιδίκαση πραγματικών δικαστικών εξόδων.

5.9. Διαμεσολάβηση

- Ενθάρρυνση των διαδίκων με παροχή κινήτρων (π.χ. φορολογικών), μειωμένων εξόδων (σε συνδυασμό με την αύξηση κόστους προσφυγής στα τακτικά δικαστήρια).
- Ενθάρρυνση των δικηγόρων με παροχή κινήτρων (π.χ. προείσπραξη μεγαλύτερης αμοιβής).

5.10 Εντατικοποίηση επιθεώρησης δικαστών

- Έλεγχος απόδοσης - καθυστερήσεων → πειθαρχικές ποινές.
- Επιβράβευση ταχύτητας – παραγωγικότητας (ειδικές αμοιβές για εξαιρετικές επιδόσεις – προαγωγές).

5.11. Αριθμός δικαστών, αριθμός δικαστηρίων

- Δραστική μείωση αριθμού δικαστών, στην Ελλάδα σήμερα περίπου 30 ανά 10.000 κατοίκους, στη Γαλλία 12, στην Ιταλία 11, η Σουηδία και η Φινλανδία 12.
- Καλύτερη κατανομή: μέσος όρος υπηρετούντων δικαστών σε πρωτοβάθμια δικαστήρια στην Ευρώπη: 70%.
- Μέσος όρος υπηρετούντων δικαστών σε πρωτοβάθμια δικαστήρια στην Ελλάδα: 58%.
- Δραστική μείωση των δικαστηρίων. με ενοποίηση των ανωτάτων δικαστηρίων. Μία μόνο δικαιοδοτική τάξη στη δικαιοσύνη!
- Εκδίκαση από μονομελή ή τριμελή δικαστήρια, ολομέλεια ανωτάτων δικαστηρίων με επταμελή σύνθεση!
- Συνεχής επιμόρφωση των δικαστών.
- Εξειδίκευση των δικαστών.
- Επαγγελματική εμπειρία των δικαστών εκτός δικαστηρίων.
- Εμπλουτισμός της τάξεως των δικαστών με προσωπικότητες εκτός Σώματος.

5.12. Συνολικός ανασχεδιασμός συστήματος

- Όχι οριακές, όχι αποσπασματικές αλλαγές.
- Νέο δικονομικό σύστημα χωρίς μεταβατικές διατάξεις.
- Διάσπαση ύλης:
 - παράλληλη λειτουργία παλαιού συστήματος μέχρι την εξάντληση εκκρεμοτήτων,
 - νεοεισαγόμενες υποθέσεις με νέο δικονομικό σύστημα.
- Δημιουργία παρατηρητηρίου με αναλυτική καταγραφή ανά κατηγορία υποθέσεων και ανά δικαστήριο. Συνεχής διαμόρφωση προτάσεων βελτίωσης.

5. Συμπεράσματα

- Η ποιότητα της Δικαιοσύνης, στοιχείο της οποίας είναι η απονομή της με εύλογο ρυθμό, είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με το βαθμό πολιτισμού της κοινωνίας στο πλαίσιο της οποίας απονέμεται.
- Στην Ελλάδα σήμερα είναι επείγον να μειωθεί δραστικά ο αριθμός των υποθέσεων που εκδικάζονται. Πρέπει γι αυτό να αντιμετωπιστούν οι εξωγενείς παράγοντες πολλαπλασιασμού των διαφορών, τους οποίους ήδη ανέφερα.
- Η αντιμετώπιση του προβλήματος που έχει δημιουργηθεί πρέπει να γίνει χωριστά για τις συσσωρευμένες υποθέσεις από την μία πλευρά, από την άλλη για τις νέες.

- Πρέπει κατ' αρχάς να χρησιμοποιηθούν οι δυνατότητες του υπάρχοντος νομοθετικού πλαισίου, που ήδη ανέφερα, έπειτα να ληφθούν νομοθετικές πρωτοβουλίες για μεγαλύτερη αναδιοργάνωση της δικαιοσύνης και ριζικότερα μέτρα. Τέλος, πρέπει να εισαχθούν νέες συνταγματικές ρυθμίσεις για την δικαιοσύνη.
- Σε κάθε περίπτωση πρέπει να αντιμετωπίζονται τα προβλήματα εμπειρικά, ανάλογα με την κατηγορία υποθέσεων και τα συγκεκριμένα δικαστήρια. Για αυτό πρέπει να ενεργοποιηθεί συνεχής καταγραφή και ανάλυση δεδομένων. Θα χρειαστεί χρόνος, επιμονή και υπομονή. Δεν υπάρχουν μαγικές λύσεις.